

1980

VERDWAALD IN DE WAARHEID

98 vragen aan
prof. dr. H.T. Waterbolk
en dr. D. Stapert

Op SteentijdForum wordt de APAN door drs. Frans de Vries, de teamleider van 'Valsheid in gesteente', gesommeerd om met het schaamrood op de kaken een bos bloemen aan te bieden aan prof. dr. H.T. Waterbolk en dr. D. Stapert, dit omdat zijn team bewezen acht dat beide wetenschappers het juist hadden in wat de zaak Vermaning is gaan heten. Kan daar niets meer op afgedongen worden? De APAN denkt van wel en doet dat met het aanbieden van dit 'FEITEN en VRAGEN rapport' uit 1980, opgesteld door niemand minder dan Piet Beersma.

**Aktieve
Praktijk
Archeologie
Nederland**

VERDWAALD IN DE WAARHEID

98 vragen aan prof. dr. H.T. Waterbolk en dr.
D Stapert, door Piet Beersma

In 1980 verwerkte Piet Beersma de vele gegevens van zijn onderzoeken, die geleid hadden tot zijn beroemde Rapport Beersma, opnieuw in een feitenopsomming. Deze opsomming liet hij volgen door 98 vragen, gelijk aan het aantal stellingen die Luther ooit op een kerkdeur spijkerde. Beersma stelt zijn VRAGEN die hij destilleerde uit de FEITEN, aan prof dr. H.T Waterbolk en aan dr. D Stapert, de ontmaskeraars van Vermaning. Dit feiten- en vragenrapport werd door een deurwaarder in opdracht van Vermaning aangetekend op de woonadressen van de genoemde wetenschappers aangeboden. Beiden weigerden het rapport aan te nemen en zodoende werden de 98 vragen nooit beantwoord. Nu in 2013 is de zaak Vermaning nog steeds actueel, dit omdat een groep onderzoekers na jarenlang onderzoek beweert dat op basis van nieuwe bewijsvoeringen de midden paleolithen van Hoogersmilde, Hijken, Ravenswoud, Eemster en nog enkele losse stukken, waaronder de Leemdijkbijl de Voshaarbijl, de Blauwmeerbijl en het Oog van Ravenswoud, alsmede het neolithisch depot van Ravenswoud, uit vervalsingen bestaat. Wat dat betreft komt hun conclusie overeen met die van prof. Waterbolk en dr. Stapert. Aangezien ze dus op één lijn zitten kunnen de 98 vragen ook aan hun gesteld worden. We weten zeker dat dit team het onderzoeksgebied van Beersma niet heeft betreden. Dat is een omissie, want de zaak Vermaning bestaat niet alleen uit de hardware van de artefacten, maar ook uit de software van de opgetekende woordenstroom van alle betrokkenen. En die woorden blijken voortdurend, al naar gelang de situatie en wie ze uitsprak of heeft opgeschreven, tegenstrijdig aan elkaar te zijn. Het is een doolhof van sluiproutes waarbinnen Beersma de juiste weg terug vond. Hij kwam tot de slotsom dat vele betrokkenen verdwaald waren in de waarheid. Vandaar dat hij zat met vele vragen. Hij stelde ze aan de twee meest direct betrokkenen, omdat zij aan het begin stonden van de zaak Vermaning.

Klaas Geertsma

FEITEN

1. Ravenswoud neolithisch - vindplaatsopgave

In B.A.I.-Rapport van 10.3.75 pag. 2 schrijven Waterbolk en Stapert dat met zekerheid een onjuiste vindplaats werd opgegeven, en dat dit blijkt uit het feit, dat na-onderzoek ter plaatse negatief was. In het Waterbolk-Rapport van 19.3.76 pag. 23 staat dat er geen nader onderzoek naar de vondst-omstandigheden is ingesteld, en dat zich niet laat bevroeden wat het effect van zo'n onderzoek zou zijn geweest. (vragen 1, 2 en 3)

2. Ravenswoud neolithisch - glans

In B.A.I.-Rapport van 10.3.75 pag. 5 schrijven Waterbolk en Stapert dat enkele stukken van deze kollektie met zekerheid vervalsingen zijn, en dat dit blijkt uit het feit dat er een op natuurlijke glanspatina lijkende uniforme vettige glans op voorkomt, die evenwel gemakkelijk verwijderbaar blijkt te zijn.

In het Stapert-Rapport van 26.3.76 pag. 48 staat: "Aangezien neolithische vondsten in het algemeen geen duidelijke natuurlijke oppervlakteveranderingen vertonen, en de "glans" bovendien vermengd is met zweet en huid-afbraakprodukten, en dus moeilijk te analyseren (zie par. 7), is dit verschijnsel bij dit materiaal minder als een hard argument te beschouwen, dan dat bij het "middenpaleolithisch" materiaal het geval is." (vragen 4 en 5)

3. Ravenswoud neolithisch - typologie

In B.A.I.-Rapport van 10.3.75 pag. 5 schrijven Waterbolk en Stapert dat enkele stukken van deze kollektie met zekerheid vervalsingen zijn, omdat het typen zijn die overigens onbekend zijn uit de prehistorie van Nederland.

In B.A.I.-Rapport van 18.3.75 pag. 6 schrijven Waterbolk en Stapert dat enkele stukken van deze kollektie met zekerheid vervalsingen zijn, omdat het typen zijn (zoals "speerpunten"), die overigens onbekend zijn uit de prehistorie van Nederland.

In het Stapert-Rapport 26.3.76 pag. 49 staat, dat alle "speerpunten" vals zijn. Op pag. 48 van dat zelfde rapport staat als argument voor de valsheid dat deze speerpunten overigens onbekend zijn uit de prehistorie van Nederland.

In het Waterbolk-Rapport van 19.3.76 pag. 20 staat: "De speerpunten zijn zeer afwijkend van vorm en bewerkingstechniek. Voorwerpen van nog geheel onbekende vorm komen in de archeologie echter nog steeds voor de dag en mogen op zich zelf geen aanleiding zijn om ze af te wijzen. In dit geval moest het voordeel van de twijfel wel aan Vermaning gegeven worden." (vragen 6 en 7)

4. Ravenswoud paleolithisch - op het B.A.I. verricht onderzoek

In B.A.I.-Rapport van 10.3.75 pag. 1 en 2 staat, dat op het B.A.I. een onderzoek is verricht naar de authenticiteit van kollektie 6 (Ravenswoud paleolithisch)

In het Proces-Verbaal van de terechtzitting te Assen van 2.2.'77 t/m 7.2.'77 staat op pag. 54 de volgende verklaring van Stapert :
"Wat de stukken van Ravenswoud betreft kan ik verklaren dat ik die ook niet gezien heb en dat die ook niet zijn onderzocht op het B.A.I."

Slechts één van deze twee verklaringen kan waar zijn. (Vraag 8)

5. Ravenswoud paleolithisch - glans

In B.A.I.-Rapport van 10.3.75 pag. 4 staat dat op alle stenen van kollektie 6 (Ravenswoud paleolithisch) een op natuurlijke glanspatina lijkende uniforme vettige glans voorkomt, die gemakkelijk verwijderbaar blijkt te zijn. Op dezelfde pag. 4 staat, dat dit feit met zekerheid de valsheid van deze stenen bewijst. (vraag 9)

6. Eemster - vindplaatsopgave

In B.A.I.-Rapport van 10.3.75 pag. 2 rapporteren Waterbolk en Stapert dat Vermaning met zekerheid een onjuiste vindplaats opgaf voor de middenpaleolithische kollektie Eemster. Dit is hun gebleken uit het feit, dat Vermaning de vindplaats voor ieder, ook voor zijn naaste vrienden, geheim houdt.

Hieruit blijkt dat je, ook als je geen vindplaats meldt, door het B.A.I. kunt worden beschuldigd van het melden van een onjuiste vindplaats. (vraag 10)

7. Eemster - op het B.A.I. verricht onderzoek

In B.A.I.-Rapport van 10.3.75 pag. 1 staat, dat op het B.A.I. een onderzoek is verricht naar de authenticiteit van kollektie 5 (Eemster), en dat dit onderzoek is uitgevoerd door Drs.D.Stapert. In het Waterbolk-Rapport van 19.3.'76 pag. 21 staat over kollektie Eemster : "Stapert is niet in de gelegenheid geweest de stukken van deze kollektie te bestuderen."

In het Proces-Verbaal van de terechtzitting te Assen van 2.2.'77 t/m 7.2.'77 staat op pag. 54 de volgende verklaring van Stapert :
"De stukken van Eemster heb ik nooit gezien. De Heer Vermaning heeft steeds geweigerd deze vondst voor onderzoek af te staan."

In het Waterbolk-Rapport van 19.3.'76 pag. 17 staat :

"Stapert's ontdekking van de vervalsing, de aangifte door de musea wegens vermoede oplichting, en het daarop volgende optreden van de

politie hebben verdere ontwikkelingen met betrekking tot de kollektie Eemster verhinderd.

De nadere bestudering ervan zou van groot belang kunnen zijn in verband met het onderzoek naar de vervalsingen." (vragen 11 en 12)

8. Eemster - glans

In B.A.I.-Rapport 10.3.75 pag. 4 staat, dat alle stukken van Eemster met zekerheid vervalsingen zijn, omdat er een op natuurlijke glanspatina lijkende uniforme vettige glans op voorkomt, die evenwel gemakkelijk verwijderbaar blijkt te zijn. (vraag 13)

9. Leemdijkbijl - vindplaatsopgave

In B.A.I.-Rapport van 10.3.75 pag. 2 staat, dat Vermaning voor de Leemdijkbijl met zekerheid een onjuiste vindplaats opgaf, omdat de vindplaatsopgave vaag en onduidelijk is, en dus niet controleerbaar. Vermaning gaf op, dat hij de Leemdijkbijl had gevonden in November 1969. "Op ca. 900 meter ten Oosten van de Leembrug, in de Smildervaart, en wel op de oude Leemdijk (in vroeger jaren zo aangeduid), in een enorme vloer van stenen, die voor verharding op de onverharde oude Leemdijk waren gebracht, door de gezamenlijke landbouwers."

Vermaning dacht, dat hij het duidelijk en nauwkeurig had opgegeven, met behulp van een stafkaart had hij het nog nagemeten.

Om te weten te komen, hoe nauwkeurig hij het had moeten doen, moeten wij kijken naar de vindplaatsopgaven van de zes door het B.A.I. als echt erkende middenpaleolithische artefakten uit Noord-Nederland. Op de vindplaatsopgaven daarvan wordt door het B.A.I. geen aanmerking gemaakt. Wij geven enkele voorbeelden uit het Stapert-Rapport van 26.3.'76 :

pag. 21 : Vuistbijl van Exloo : "Dit voorwerp werd in het najaar van 1965 gevonden door de Heer J.A. de Jong te Heerenveen. De vindplaats ligt ruim 1 km ten Noorden van Exloo. Het stuk werd gevonden tussen een hoopje stenen langs de rand van een akker. Ter plaatse bevindt zich minder dan 1 m dekzand op keileem."

pag. 22 : Schaaf van Emmen : "Over dit voorwerp bestaat bijzonder weinig documentatie. Volgens het inventarisbriefje van de Oudheidkamer Twente (eigenaar) is het afkomstig van Emmen, het werd geïnventariseerd in 1971."

Pag. 24 : Spits van Ambt-Delden : "Dit voorwerp werd in 1971 gevonden op de onverharde Zomerweg door de aldaar woonachtige G. Holland, en is nu eigendom van de Oudheidkamer Twente (Rijksmuseum Enschede). Het stuk is niet op de primaire ligplaats aangetroffen, maar zal wel uit de buurt zijn, want de Zomerweg is slechts uit zandgroeven in de gemeente Ambt-Delden bezand." (vragen 14, 15, 16, 17 en 18)

Feiten

10. Blauwmeerbijl - krasjes

B.A.I.-Rapport 10.3.75 pag. 4 : "de vuistbijl van het Blauwmeer is bovendien over het gehele oppervlak met hard schuurpapier of iets van dien aard bewerkt, in diepe holtes van het oppervlak zijn echter resten van de verse breukvlakken zichtbaar, zodat het voorwerp niet anders dan vals kan zijn."

B.A.I.-Rapport 18.3.75 pag. 4 : "De vuistbijl van het Blauwmeer is bovendien over het gehele oppervlak met een hard schuurmiddel bewerkt, terwijl in diepe holtes van het oppervlak resten van de verse breukvlakken zichtbaar zijn, zodat het voorwerp niet anders dan vals kan zijn."

Stapert-Rapport 26.3.76 pag. 40 en 41 : "De vuistbijl van het Blauwmeer is een geval apart. Dit stuk is over vrijwel het gehele oppervlak dicht bedekt met schuurkrassen. De spreiding van deze krassen maakt duidelijk dat ze niet met een slijpmachine aangebracht kunnen zijn, maar met de hand, door middel van hard schuurpapier of iets van dien aard. Het is uitgesloten dat een dergelijk verschijnsel in de natuur ontstaat. Zoals hierboven al vermeld, ontstaan krassen op vuursteen niet gemakkelijk. Als er wel krassen ontstaan, gaat dit altijd gepaard met drukverschijnselen."

Proces-Verbaal Assen Febr. 1977 pag. 75 : Stapert verklaart :

"In de natuur komen ook krassen voor, zoals bij het drukken van stenen tegen elkaar in de bodem. Ook stenen die blootgesteld zijn aan bewegend landijs kunnen krassen vertonen maar dat zijn heel andere krassen dan de krassen op de vuistbijl van Blauwmeer. Deze vuistbijl van Blauwmeer heeft een geweldige hoeveelheid heel kleine krasjes en dat soort krasjes heb ik op de andere door mij bekeken stenen niet gezien. Dat de vuistbijl van Blauwmeer vals is is naar mijn mening omdat op die bijl geen enkele natuurlijke oppervlakteverandering zit. De aanwezigheid van krasjes is irrelevant."

Proces-Verbaal Assen Juni 1977 pag. 13 en 14 : Wouters beschrijft zeer oude artefakten, die hij samen met Franssen in de stuwwallen van Gelderland heeft gevonden en die vol met krasjes zitten als gevolg van grondbewegingen. De Blauwmeerbijl ziet er net zo uit en komt uit dezelfde laag. De krasjes zijn dus een natuurlijke oppervlakteverandering.

Waterbolk-Rapport Febr. 1980 pag. 36 : "In één opzicht hebben Wouters c.s. in wetenschappelijk opzicht succes gehad en dat is te aanzien van de aandacht, die ze hebben gevraagd voor mogelijke paleolithische werktuigen uit de Utrechtse stuwwallen. Uit het inmiddels door Stapert (in samenwerking met geologen en paleontologen)

Feiten

ingestelde onderzoek is gebleken, dat hier in ieder geval aanwezig zijn vroeg-middenpaleolithische afslagen, klingen, kernen, schaven en spitsen, die waarschijnlijk uit de eerste helft van het Saalien dateren."

Over dit onderzoek heeft Stapert in Nov. 1980 in Rhenen een lezing gehouden onder de titel : "Archeologisch onderzoek in groeve Kwintelooyen (Gem. Rhenen)" De daar gevonden artefakten zijn echt, en zijn bekrast.

Op pag. 1 en 2 van zijn lezing schrijft Stapert over 71 artefakten gevonden door Lagerwerf, Knöps en Drost. "De meeste vondsten zijn licht tot matig gerold, bruin gepatineerd, bekrast en glanzend."

Op pag. 2 beschrijft Stapert ook een opgraving, door het B.A.I. verricht, waarbij 13 artefakten werden gevonden. Hij schrijft :

"De meeste stukken vertonen bruine patina, krassen en glans."

60 artefakten vond het B.A.I. bij storthopen, waarheen een deel van het zand uit Kwintelooyen was vervoerd. Hij schrijft over die 60 stukken : "De meeste stukken zijn licht of matig gerold, glanzend, bekrast en bruin gepatineerd."

Stapert vermeldt ook nog, dat de bekrassing soms zeer grof is. (vragen 19, 20, 21, 22, 23, 24 en 25)

11. Blauwmeerbijl = glans

B.A.I.-Rapport 10.3.75 pag. 4 : Op de Blauwmeerbijl zit een uniforme vettige glans, die evenwel gemakkelijk verwijderbaar blijkt te zijn. Proces-Verbaal Assen Febr. 1977 pag. 56 : Stapert verklaarde dat de glans op de stenen van de Heer Vermaning er met water en zeep af te halen is en dat er dan niets over blijft.

Gerechtelijk Laboratorium Rapport 22.8.75 pag. 2 : "Ook van deze bijl bleek de glans voor een groot deel te verdwijnen na een behandeling met petroleumaether."

Gerechtelijk Laboratorium Rapport 18.3.76 pag. 5 : "Duidelijk ziet men een wat matte glans, die echter wat verminderde na behandeling met vetoplossende middelen." Op dezelfde pagina vermeldt het Gerechtelijk Laboratorium op de Blauwmeerbijl een stuk steenoppervlak "in een hoek", dat mat is, geen krassen vertoont, er vers uitziet en niet verschilt van een recent vuursteenbreukvlak.

Bosinski-Rapport 9.5.77 pag. 3 : "Rechts beneden aan de rand en misschien aan het spitse gedeelte laten kleine beschadigingen zien, dat de steen van binnen ook grijs is. Het oppervlak van de vuistbijl heeft op beide vlakken een matte glans. Deze glans ontbreekt op de genoemde kleine beschadiging rechts onder. Van het gedeelte

Feiten

rechts beneden van het dorsale vlak (= het vlak met het ingesloten kiezeltje; afb. 3a) heb ik het oppervlak met zeep afgewassen. Het afgewassen gedeelte glanst nauwelijks nog, maar is ook niet zo dof geworden als het oppervlak van de beschadiging rechts beneden." (vragen 26 en 27)

12. Glanslaag op de paleolithische vondsten van Vermaning

In het B.A.I.-Rapport van 10.3.75 wordt de medewerking van Dr. G. Boom van het Laboratorium voor Fysische Metaalkunde aan het door Stapert uitgevoerde onderzoek vermeld.

In hetzelfde rapport staat, dat op alle voorwerpen een op natuurlijke glanspatina lijkende uniforme vettige glans voorkomt, die gemakkelijk verwijderbaar blijkt te zijn. Waterbolk en Stapert verklaren in dit rapport, dat de verwijderbare glans met zekerheid de valsheid van de artefakten bewijst.

Na een uitgebreid onderzoek rapporteert Dr. G. Boom op 10.4.75 dat de glanslaag waarschijnlijk bestaat uit huidvet, afkomstig van de handen van degenen, die de stenen hadden vastgehouden. Analytisch heeft hij geen verschil gevonden tussen de oppervlaktesubstantie op erkend authentieke artefakten en op de artefakten van Vermaning. Het Gerechtelijk Laboratorium van het Ministerie van Justitie te Rijswijk rapporteerde op 22.8.75 dat bij extractie met petroleum-aether van een vuistbijl van Hoogersmilde een substantie werd verkregen, die analytisch niet van huidvet te onderscheiden was.

Stapert rapporteert op 26.3.76 dat de materie, die de glans veroorzaakt, nauwelijks interessant is, maar wel de valsheid van de artefakten met zekerheid bewijst. Dat staat op pag. 42 en 51 van zijn rapport :

Stapert-Rapport 26.3.76 pag. 42 : "Alvorens nader in te gaan op deze "glans" moet het volgende gesteld worden. Het feit, dat de glans verdwijnt door wassen met water en zeep, is afdoende voor de stelling, dat er dus geen glanspatina aanwezig is op de stukken van Vermaning. De materie, die de glans veroorzaakt, is dan verder eigenlijk nauwelijks meer interessant."

Stapert-Rapport 26.3.76 pag. 51 :

"Voor de "Oud- en Middenpaleolithische" vondsten, verkocht door Vermaning, zijn de doorslaggevende argumenten voor valsheid die, welke handelen over het niet aanwezig zijn op deze stukken van allerlei oppervlakteveranderingen, die onmogelijk allemaal kunnen ontbreken (patina's, windlak, etc.). Een tweede groep argumenten betreft kenmerken op de stukken van Vermaning, die er niet horen

Feiten

te zijn (afgeslepen ribben, schuurkrassen, "glans")."
(vragen 28 en 29)

13. Hoogersmilde - vindplaatsopgave

Op 10.3.75 rapporteren Waterbolk en Stapert, dat Vermaning met zekerheid een onjuiste vindplaats opgaf voor de kollektie Hoogersmilde. In "Museumbulletin 1966" van het Provinciaal Museum van Drenthe, pag. 5 - 17 (177 - 189) schrijven Van der Waals en Waterbolk, dat in ongestoorde grond nog voldoende werktuigen werden gevonden om de ligging in het profiel te kunnen vaststellen. Verder schrijven ze, dat enkele kleinere werktuigen op grote diepte werden aangetroffen, beneden het keileem oppervlak. De opgraving, waarbij deze feiten werden vastgesteld, werd gedaan van 20.9.65 tot 15.10.65 door 4 medewerkers van het B.A.I. en 16 Groninger studenten, waarvan de namen in dit artikel worden vermeld. In dit artikel wordt geconcludeerd, dat de werktuigen al ter plaatse gelegen hebben tijdens de koudste periode van de laatste ijstijd.

pc5
51-53
In "Palaeohistoria XV, 1973" schrijven Van der Waals en Waterbolk dat de artefakten met zekerheid zijn achtergelaten vóór het einde van de laatste ijstijd. Uit dat artikel blijkt ook, dat er bij de opgraving door het B.A.I. in Hoogersmilde 26 artefakten zijn aangetroffen in ongestoorde grond, en dat daardoor de echtheid van vindplaats en vondsten wordt bewezen. Verder blijkt, dat de diepploeg niet dieper was gekomen dan 40 à 45 cm., dat Vermaning alléén gegraven had in door de diepploeg verstoorde grond, en dat bij de B.A.I.-opgraving artefakten gevonden zijn tot op een diepte van 80 cm.

In zijn rapport van 19.3.76 schrijft Waterbolk op pag. 19 dat er bij de B.A.I.-opgraving stukken zijn gevonden in grond die destijds als niet recent vergraven werd beschouwd, maar dat deze stukken blijkens de diepteopgaven bij het schaven meteen onder de bodem van de kuil van Vermaning werden aangetroffen.

In het zelfde rapport schrijft Waterbolk op pag. 11 en 22 dat hij aanvankelijk het vinden van stukken in ongestoorde grond zag als een bevestiging van de echtheid van de stukken.

Proces-Verbaal Assen Febr. 1977 pag. 41 : Waterbolk verklaart :
"Onder punt D in het voorlopig rapport van 18 Maart 1975 staat dat zekerheid van vervalsing bestaat. Als de zekerheid bestaat kan de vindplaats niet juist zijn

Proces-Verbaal Assen Febr. 1977 pag. 56 : Stapert verklaart :
"Vervalste stenen kunnen echter nooit uit ongestoorde grond tevoorschijn komen." (vragen 30, 31, 32, 33; 34 en 35)

Feiten

14. Hoogersmilde - krasjes

B.A.I.-Rapport 10.3.75 pag. 4 : Waterbolk en Stapert rapporteren dat de stenen van Hoogersmilde met zekerheid vals zijn op grond van het bij alle stenen voorkomen van uniforme slijpsporen, die onmogelijk natuurlijk verklaard kunnen worden, maar zonder veel moeite met een slijpmachine kunnen worden aangebracht.

In Palaeohistoria XV, 1973, werden deze krasjes al vermeld, en schreven Van der Waals en Waterbolk dat hierdoor een zeker wantrouwen was ontstaan met betrekking tot de echtheid van de artefakten. "Maar", schreven zij, "hetzelfde verschijnsel is ook te zien op de artefakten die wij zelf opgegraven hebben uit grond, die met zekerheid ongestoord was, en er kan weinig twijfel aan bestaan dat het effect is veroorzaakt door kryoturbatie in een zandig milieu, waaraan de artefakten waren blootgesteld."

B.A.I.-Rapport 10.3.75 pag. 4 : Waterbolk en Stapert delen ons mede, dat deze slijpsporen niet voorkomen op andere vondsten uit het Paleolithicum, die niet van Vermaning afkomstig zijn.

Stapert-Rapport 26.3.76 pag. 32 : Op vier van de zes door Stapert als echt erkende middenpaleolithische artefakten uit Noord-Nederland komen krassen voor. (vragen 36, 37, 38 en 39)

15. Hoogersmilde - patina

Wanneer een artefakt patina heeft, wat wijst op oudheid, zal er na verwijdering van huidvet enige glans moeten overblijven.

Stapert-Rapport 26.3.76 pag. 42 : "De glans op de stukken van Vermaning laat zich verwijderen met behulp van water en zeep, wat niet het geval is bij natuurlijke patina's."

Op dezelfde pagina staat : "Dat de "glans" op de stukken van Vermaning verdwijnt door wassen met water en zeep, is geïllustreerd op figuur 33. Het betreft hier 2 aan elkaar passende stukken uit de kollektie, die volgens Vermaning afkomstig is van Hijken. Het bovenste vlak is een oud vorstspijtvlak (van vóór de produktie) met windlak. Het onderste vlak is een spijtvlak, door menselijke bewerking ontstaan, dat "glans" vertoont. Van dit laatste vlak werd een gedeelte gewassen met behulp van een borsteltje, waarna de glans verdween. Wat overbleef was de karakteristieke suikerachtige matheid van vers gespleten vuursteen."

In een voetnoot bij deze pagina 42 schrijft Stapert, dat dit geldt voor alle "middenpaleolithische vondsten" van Vermaning.

pag 67-68

Feiten

Proces-Verbaal Assen Febr. 1977 pag. 56 : Stapert verklaarde :
"De glans op de stenen van de Heer Vermaning is niet bij alle stukken even sterk en is er met water en zeep af te halen en dan blijft er niets over."

Om aan te tonen, dat de glans op de stenen van Vermaning niet helemaal verdwijnt en er wel glanspatina aanwezig is, heeft de Heer A.M.Wouters, getuige-deskundige à décharge in Assen en in Leeuwarden op 1 December 1978 in de rechtszaal van het Gerechtshof van Leeuwarden van de Hoogersmilde-vuistbijl No. 1965-X-48 een stuk afgeslagen. Van te voren had hij de vuistbijl met water en zeep gereinigd, en met een schone doek afgeveegd. De binnenkant van de vuistbijl bleek er anders uit te zien dan de buitenkant. De vuistbijl had niet alleen glanspatina maar zelfs kleurpatina, waaruit bleek dat de vuistbijl niet kort geleden kon zijn vervaardigd.

In de meeste kranten heeft een verslag gestaan van deze afsplinteringstest. Een uitvoerig verslag kunt U lezen in :
Archeologische Berichten No. 5 pag. 74 t/m 82.

Prof. Waterbolk schreef in Febr. 1980 een rapport getiteld :
"Het onderzoek van het oudere paleolithicum van Noord-Nederland.
Een persoonlijke terugblik over de jaren 1939 - 1979."

Dit rapport is geschreven voor alle medewerkers van archeologische instituten en musea in Nederland, en voor de studenten in de prehistorie.

Op pag. 33 van dit rapport beschrijft Waterbolk de afsplinteringstest op de Hoogersmilde-bijl als volgt :

"Wouters kreeg van het Provinciaal Museum van Drenthe de toestemming om een stuk van een Vermaning-bijl af te slaan. Dat het verse breuk vlak doffer en daardoor iets anders van tint was, dan de door de poetsdoek en slijppapparaat van de vervalser en duizenden keren in de hand nemen glad geworden oppervlakken van 13 jaar geleden, verbaasde ons niet, maar werd door de verdediging als een triomf gepresenteerd." (vragen 40, 41, 42, 43, 44)

16. Hoogersmilde en Hijken - Typologie

B.A.I.-Rapport 10.3.75 pag. 4 en 5 : "Zekerheid van vervalsing bestaat ten aanzien van de oud- en middenpaleolithische kollekties op grond van de ongewone variatie in de typen-samenstelling van de kollekties; met name de ongeloofwaardige verscheidenheid aan vuistbijlvormen in de kollekties Hoogersmilde en Hijken."

Feiten

Stapert-Rapport 26.3.76 pag. 46 : "Dat er typologisch iets vreemds met het materiaal is, kan echter nooit een essentieel onderdeel zijn van de bewijsvoering betreffende valsheid, aangezien onze kennis van de betreffende periode daarvoor nog lang niet compleet genoeg is, zeker niet voor wat betreft Noord-Europa."

Stapert-Rapport 26.3.76 pag. 46 : "De "vuistbijlen" van Vermaning zijn op doorsnee te dik en te lomp (zie figuren 37 en 38)

Op figuur 37 ziet U dan één van de dikste vuistbijlen uit de kollektie Hoogersmilde. De dikte is ongeveer 4½ cm.

Op figuur 38 ziet U één van de dunste in Noord-Duitsland gevonden vuistbijlen van Woltersdorf. De dikte is ongeveer 2½ cm. De tekening komt uit het boek van Prof. Bosinski : "Die mittelpaläolithischen Funde im westlichen Mitteleuropa."

Uit de afbeeldingen in Palaeohistoria XV, 1973, blijkt dat er in Hoogersmilde ook dunne vuistbijlen zijn gevonden, en dat de dunste ongeveer 2½ cm. dik zijn.

Uit het genoemde boek van Bosinski blijkt, dat daarin ook dikke vuistbijlen staan, o.a. de door het B.A.I. als echt erkende nederlandse vuistbijl van Wijnjeterp. Die dikke vuistbijlen zijn 4½ cm. dik. (vragen 45, 46 en 47)

17. Hijken - vindplaatsopgave

B.A.I.-Rapport 10.3.75 : Waterbolk en Stapert schrijven, dat de vindplaatsopgave met zekerheid onjuist is, omdat herhaald onderzoek door het B.A.I. ter plaatse negatief was. (pag. 2)

B.A.I.-Rapport 18.3.75 pag. 2 : Waterbolk en Stapert schrijven, dat de vindplaatsopgave met zekerheid onjuist is, omdat herhaald onderzoek door het B.A.I. ter plaatse op enkele afslagen na negatief was.

Dagrapport van de Heer O.H.Harsema van het B.A.I. :

"Dinsdag 11 Juni 1968.

Bezoek aan de landbouwer Eising, Vorrelveenscheweg te Hijken, eigenaar van het bewuste perceel. Deze bevestigde Vermaning's verklaringen geheel.

1. Vermaning had zijn toestemming gevraagd en gekregen om stenen te verzamelen;
2. het land was diepgeploegd in Augustus, ingezaaid in September 1967;
3. Een strook langs de kavelsloten, bovenaan breed ± 0,75 m,

Feiten

onderaan breder wordend, was ongeroerd.

Eising vertelde dat hij Vermaning al meer dan een jaar in de omgeving had zien zoeken en ook met hem gesproken had."

Nieuwe Drentse Volksalmanak 1970, pag. 107 (273) : Harsema schrijft over het na-onderzoek bij Hijken, dat zich in het bestudeerde profiel nog enkele afslagen in situ bevonden.

Helinium XIV, 1974, pag. 70 : Th.G.Appelboom van het B.A.I., schrijft : "At Hijken, mun. of Beilen (Dr.), artefacts of Middle-Palaeolithic character had been collected, and some flakes were found in situ."

Persbericht Rijksuniversiteit Groningen 18.3.75 pag. 1 : "Met name was het opvallend dat op een aangewezen vindplaats van ± 400 werktuigen te Hijken ook bij herhaalde opgravingen geen enkel stuk in oorspronkelijke ligging werd aangetroffen,"

Waterbolk-Rapport 19.3.76 pag. 22 : "Bij de beoordeling van de kollektie Hijken moesten de vondstomstandigheden op zichzelf meer reden tot twijfel geven dan bij die van Hoogersmilde. Wel werden ook hier enkele stukken in situ gevonden, maar er moest veel meer worden verwacht."

Proces-Verbaal Assen Febr. 1977 pag. 6 en 7 : Vermaning zegt over Hijken : "Aan de oppervlakte vond ik paleolithisch materiaal zoals vuistbijlen, schaven en krabbers. Ik ben daar ook in gestoorde grond gaan graven. Ik heb daar geen melding van gemaakt. Dat hadden de heren van de wetenschap zelf verknoeid. Ik had dat ook al aan hen voorspeld. De kontakten waren toen wat minder met het B.A.I. De Heer Harsema was toen conservator als opvolger van Dr. Van der Waals." (vragen 48, 49, 50, 51 en 52)

18. Ecaillage (afsplintertest) om patina aan te tonen

Bij de terechtzitting op 6 Juni 1977 in Assen was de Heer A.M.Wouters op verzoek van de verdediging aanwezig als getuige deskundige.

Op 12 Oct. 1955 waren elf Nederlanders door de Professoren Waterbolk Modderman en Glasbergen officieel erkend als Praehistoricus. Daartoe behoorde de Heer Wouters.

De Heer Wouters besprak zijn : "Rapport betreffende het onderzoek van vijf silexartefacten uit de concentratie HIJKEN", van 27 Mei 1977. Drie door het B.A.I. vals verklaarde artefakten van Hijken had hij eerst grondig gereinigd met warm water en zeep, en er vervolgens een klein stukje van afgeslagen. Daarbij was gebleken, dat de kleur en/of de glans op het vers verkregen vlakje geheel anders was dan op

Feiten

de oorspronkelijke, bij de vervaardiging van de artefakten ontstane vlakken. Hij konkludeerde daaruit, dat deze artefakten wel degelijk patina hadden en niet kort geleden vervaardigd konden zijn. Van drie, eveneens door het B.A.I. vals verklaarde artefakten van Eemster toonde Wouters op dezelfde manier aan, dat ze niet recent vervaardigd waren.

Wouters had deze "analyse d'écaillage" al omstreeks 1950 geleerd van de beroemde franse archeoloog Prof. Abbé Henri Breuil van het "Institut de France".

Professor Bosinski kreeg van de rechter Mr. Fliet opdracht om in de pauze van de terechtzitting op 6 Juni 1977 deze door Wouters op de stenen van Hijken en Eemster toegepaste "analyse d'écaillage" te bekijken. In die pauze weigerde Bosinski om daarnaar te kijken. Ook de Heer Groeneveld van het Gerechtelijk Laboratorium wilde de écailllements niet zien. Hetzelfde kan gezegd worden van de Heren Waterbolk en Stapert. (Archeologische Berichten No. 2 pag. 22) Wel deden Waterbolk, Stapert, Harsema en Groeneveld hun best om Wouters tijdens zijn betoog in de rechtszaal zoveel mogelijk te hinderen. Zij deden dat door nu en dan luidkeels te lachen en onderlinge commentaren over hem te geven. Op een gegeven moment riep Mr. Doornbos, de raadsman van Vermaning, naar aanleiding van het gelach van universitaire zijde : "Heren, dit is een ernstige zaak, waarover niet te lachen valt."

Voor ieder in de zaal^{was} dit gedrag duidelijk merkbaar. Uiteraard ook voor de pers. Enkele perscommentaren :

Eindhovens Dagblad van 7 Juni 1977 : Wouters kwam in zijn uren dure college meermalen tot konklusies, die vanuit de "Universitaire Hoek" van de strafzittingszaal hoorbaar werden geminacht.

Emmer Courant 17 Juni 1977 : De aanklagers deden niets dan smalend lachen.

(vragen 53, 54, 55)

19. Het "onafhankelijke" onderzoek door het Gerechtelijk Laboratorium

Waterbolk-Rapport Febr. 1980 pag. 30 : "Groeneveld, die zijn onderzoek geheel onafhankelijk had verricht, bleek het vrijwel geheel met Stapert eens te zijn en kon zelfs één van diens argumenten experimenteel bewijzen : het was hem gelukt om met een korundschijf overeenkomstige rode verkleuringen te produceren als op enkele vervalste stenen voorkwamen ter plaatse van de slijpsporen.

Opm. Dr.E.R. Groeneveld is wetenschappelijk hoofdmedewerker A van het Gerechtelijk Laboratorium van het Ministerie van Justitie te Rijswijk (Z.H.)

Feiten

Gerechtelijk Lab.-Rapport 22 Aug. 1975 pag. 4 : "Gezien het feit dat wij zoals eerder is uiteengezet verschillende verschijnselen, ook na een verder onderzoek, niet op verantwoorde wijze kunnen beoordelen, zouden wij U willen adviseren enkele deskundigen op geologisch en archaeologisch gebied in het onderzoek te betrekken. Deze deskundigen zouden hun oordeel moeten geven over het ontstaan van de krassporen c.q. de afronding van de ribben van de artefacten en het ontbreken van de patina alsmede het ontbreken van bepaalde verschijnselen van secundaire vorstinwerking (o.a. drukkegels)."

Op dit verzoek van het Gerechtelijk Laboratorium is de rechter-kommissaris te Assen niet ingegaan. Het Gerechtelijk Laboratorium heeft zich toen gericht tot de Heren Waterbolk en Stapert, die hun wel wilden adviseren. Met de archeoloog Vermaning nam het Gerechtelijk Laboratorium geen contact op.

Gerechtelijk Lab.-Rapport 18 Maart 1976 pag. 1 : "De richting van onderzoek is gestuurd door het voorlopig rapport van Drs.D.Stapert van het Biologisch Archeologisch Instituut van de Rijksuniversiteit Groningen d.d. 18 Maart 1975. Tevens zijn daarbij nog verwerkt de eigen inzichten verkregen na bezoeken van Prof. G.C. Maarleveld en Dr. M.H. ter Wee aan het laboratorium en de eigen bezoeken aan de vondstvelden in Drente en aan het Biologisch Archeologisch Instituut in Groningen."

Proces-Verbaal Assen Febr. 1977 pag. 26 : Dr. Groeneveld zegt : "Drs. Stapert is één keer bij ons op het Laboratorium geweest. Ik ben ook nog één keer bij Drs. Stapert geweest omdat de door hem gebruikte vergelijkingsstukken, welke hier ook ter terechtzitting aanwezig zijn, het B.A.I. niet mochten verlaten en ik ze toch een keer wilde bekijken. De natuurstenen die wij gebruikt hebben voor het onderzoek hebben wij zelf op de plaatsen gevonden en meegenomen. Prof. Waterbolk en Drs. Stapert hebben ons naar de vindplaatsen begeleid."

Proces-Verbaal Assen Febr. 1977 pag. 28 : Vermaning verklaart over het onderzoek, dat het Gerechtelijk Laboratorium op de Blauwmeerbijl heeft uitgevoerd : "Het is niet sportief van de hier ter terechtzitting aanwezige deskundige Dr. Groeneveld dat hij vóór het uitbrengen van zijn rapport geen contact met mij heeft opgenomen over de vraag, hoe die krassen er op gekomen zijn. Hij had mij toch kunnen vragen, hoe ik die bijl had gevonden en op welke wijze die bijl was bovengekomen.

Ik was wel blij dat de stenen naar het Gerechtelijk Laboratorium

Feiten

gingen na de foute diagnose van Drs. Stapert. Ik had gedacht dat het Gerechdelijk Laboratorium er wel uit zou komen, maar dat is ook niet gebeurd.

Er zijn in Smilde nog vele stenen te vinden met krassen.

Ik heb het gevoel dat de mensen van het Gerechdelijk Laboratorium een partijdig onderzoek hebben ingesteld door het éézijdige onderzoek." (vraag 56)

20. Kleurenfoto's en zwart-wit foto's

Proces-Verbaal Assen Febr. 1977 pag. 59 : Vermaning merkt op :

"Ik vraag mij af waarom Drs. Stapert de foto's van de elf door hem gebruikte vergelijkingsstukken in kleur heeft bijgevoegd en de mij in zwart/wit. Ik heb de indruk dat Drs. Stapert het wil doen voorkomen dat de ene groep echt en aantrekkelijk is en dat de andere groep onecht en zo ohaantrekkelijk mogelijk moet zijn."

Proces-Verbaal Assen Febr. 1977 pag. 57 : Stapert antwoordt :

"De vergelijkingsstukken zijn in totaal elf en de stukken van de Heer Vermaning zijn er ettelijke honderden. Als wij daar allemaal kleurenfoto's van hadden moeten maken denk ik dat het budget van het B.A.I. niet toereikend zou zijn. De kleurenfoto's geven bovendien de oppervlakte-verschijnselen aan en die ontbreken op de stenen van de Heer Vermaning. Nu die verschijnselen zoals witte en bruine patina op de stenen van de Heer Vermaning ontbreken is het niet nodig geweest om daar ook kleurenfoto's van te maken."

Waterbolk-Rapport Febr. 1980 pag. 36 : "Erg te betreuren is dat de bezitter van de prachtige vuistbijl van Anderen zijn bruikleen aan het Asser Museum heeft teruggenomen, daarmee verhinderend dat het publiek het grote verschil tussen dat object en de collectie Hoogersmilde zelf kan zien."

Waterbolk-Rapport 19.3.76 pag. 10 : "Tot de archeologen die de door Vermaning gevonden artefacten van Hoogersmilde hebben gezien vóórdat tot aankoop werd overgegaan, behoort Prof. Dr. H. Schwabedissen uit Keulen, die een bekend deskundige is op het gebied van het Paleolithicum en die enkele jaren tevoren alle bekende middenpaleolithische vondsten uit Noord-Duitsland had bestudeerd. Hij uitte geen bedenkingen, toen Van der Waals en ik hem in Augustus 1965 het materiaal lieten zien en zijn oordeel over de waarde vroegen."

(vragen 57, 58 en 59)

Feiten

21. Volgens Bosinski "niet modern vervaardigde" stenen van Hoogersmilde

B.A.I.-Rapport 10.3.75 pag. 4 : "Zekerheid van vervalsing bestaat ten aanzien van de kollektie Hoogersmilde."

Bosinski-Rapport 9.5.77 pag. 20 : "Twee artefacten - 1965/X/68 en 1965/X/92 - hebben een enigszins gepatineerd oppervlak. De datering van deze beide stukken kan ik onder de genoemde mogelijkheden van onderzoek niet geven; ze schijnen in ieder geval niet in de moderne tijd te zijn ontstaan."

In de konklusie van hetzelfde rapport heeft Prof. Bosinski plotse-ling een heel andere mening :

Bosinski-Rapport 9.5.77 pag. 26 : "Resultaat"

"Bij de mij overgelegde stenen is er geen sprake van midden-paleolithische vondsten.

De verse staat, waarin het bewerkte oppervlak verkeert, de talrij-ke stukken die inelkaar passen, de geslepen ribben en de afwasbare oppervlakteglans bewijzen de moderne vervaardiging van de artefac-ten."

Er zijn veel meer stenen, die volgens de omschrijving in het rapport van Bosinski niet modern zijn vervaardigd, of waarvan hij schrijft dat hij ze zonder nader onderzoek niet kon beoordelen. Al deze ste-nen worden door Bosinski in de konklusie van datzelfde rapport vals genoemd, modern vervaardigd. Blijkbaar dacht Bosinski dat de Asser Rechtbank dat wel zou slikken. En dat was ook zo.

In het Strafvonnis van de Arrondissementsrechtbank te Assen, geda-teerd 17 Juni 1977, staat op pag. 21 dat de rechtbank bewezen acht dat de kollektie Hoogersmilde uit moderne fabrikaten bestaat.

De rechtbank acht dat bewezen op grond van het rapport van het Gerechtelijk Laboratorium, van de verklaring van Bosinski en van het rapport van Bosinski van 9.5.77.

Heeft de rechtbank het rapport van Bosinski zo slecht gelezen, dat de valse konklusie haar ontgaan is ? Of doet zij mee aan het wegmof-felen van argumenten die vóór de echtheid van Vermaning's stenen pleiten ?

Opmerkelijk is wel, dat in het Strafvonnis van 17 Juni 1977 bijna het hele Rapport Bosinski wordt aangehaald, maar dat het bewuste stuk op pag. 20 over de artefakten 1965/X/68 en 1965/X/92 is wegge-laten. Wel wordt de konklusie op pag. 26 aangehaald.

Feiten

Waterbolk-Rapport Febr. 1980 pag. 30 :

"Bij de hervatting van de zitting op 6 Juni 1977 verklaarde ook Bosinski, die geen kennis had genomen van de rapporten van het Gerechdelijk Laboratorium, dat de voorwerpen vals waren. Zijn argumenten liepen grotendeels parallel met die van Stapert."

Palaeohistoria XV, 1973 pag. 63 en 114 :

Van der Waals en Waterbolk rapporteren, dat het Hoogersmilde-artefakt 1965/X/68 (dat volgens Bosinski niet in de moderne tijd schijnt te zijn ontstaan), samen met de artefakten 1965/X/49, /69, /70, /71 en /67 uit één vuursteenknol is geslagen, en dat /68 past op /69 en /49. Deze zes artefakten behoren tot "flint group Bc"

Palaeohistoria XV, 1973 pag. 63 en 106 :

Van der Waals en Waterbolk rapporteren dat het Hoogersmilde-artefakt 1965/X/92 (dat eveneens volgens Bosinski niet in de moderne tijd schijnt te zijn ontstaan), samen met de artefakten /46, /62, /86 en /93 uit één vuursteenknol is geslagen, en dat deze vijf artefakten behoren tot flint group Bd.

Een uitvoerige beschrijving hiervan staat in Archaeologische Berichten No. 7, Januari 1980, pag. 144 t/m 149.

Al deze 11 artefakten, afkomstig van 2 vuursteenknollen, worden door Waterbolk en Stapert vals genoemd, en ook door het Gerechdelijk Laboratorium. Bosinski noemt van elke vuursteenknol één artefakt "niet in de moderne tijd vervaardigd", de andere 9 wel modern vervaardigd. (vragen 60, 61, 62, 63 en 64)

22. De schedel van Smilde

B.A.I.-Rapport 10.3.75 pag. 3 Waterbolk en Stapert schrijven :
"C. Aanwijzingen, c.q. bewijzen, dat Vermaning opzettelijk onjuiste gegevens over vindplaatsen en vondsten verstrekt heeft zijn :

- 2) het aanwijzen van een geologisch gezien onmogelijke plaats van herkomst van een schedel, gevonden door Vermaning in Smilde."

Waterbolk en Stapert schreven dit natuurlijk niet, omdat die schedel iets te maken had met de middenpaleolithische artefacten waar de rechtszaak om ging. Dit schedel-verhaal diende uitsluitend om een tegenstander in discredit te brengen. Daarom gaan wij er ook op in.

Waterbolk-Rapport 19.3.76 pag. 15 : "Feitelijke vondstmeldingen zijn door Vermaning in de jaren 1969 - 1972 weinig gedaan. De wel door hem gemelde en ook in de pers met veel nadruk gepresenteerde "paleolithische" schedel was van zeer recente ouderdom, zoals hem

Feiten

zowel door mij als door de Utrechtse anthropoloog Huizinga is meegedeeld."

Waterbolk-Rapport 19.3.76 pag. 15 : "Het voorlopig rapport van 10 Maart 1975 spreekt onder C2 ten onrechte van de schedel als door Vermaning zelf gevonden."

De Drentse en Asser Courant van 23 Juni 1979 vermeldt, dat de betreffende schedel in Utrecht is onderzocht en ongeveer 9000 jaar oud is. Bij nadere informatie bleek, dat de schedel is onderzocht op het Laboratorium voor Zoölogische Oecologie en Taxonomie van de Rijksuniversiteit Utrecht. Het onderzoek werd gedaan door Dr. D.P. Bosscha Erdbrink, waarbij bleek dat de ouderdom minstens 8000 jaar was.

Dat betekent dat de schedel stamt uit het eind van het jong-paleolithicum, of het begin van het mesolithicum.

Waterbolk-Rapport Febr. 1980 pag. 21 : "Het subsidie betekende natuurlijk niet dat hij nu zoveel meer vond dan tevoren; dat kon ook niet worden verwacht. Maar de pers dacht dat wel en zo wellicht kwam Vermaning er toe om een tamelijk recente schedel, door arbeiders in losse grond in een bouwput gevonden, in de buurt van een voormalig kerkhof, tot schedel van een Neanderthaler te bombarderen en daaraan vast te houden ondanks mijn dringende raad (April 1970). Zelfs het negatieve rapport van Prof. Huizinga uit Utrecht overtuigde hem niet." (vragen 65, 66, 67, 68 en 69)

23. Steenkomposities als bewijs van valsheid

B.A.I.-Rapport 18.3.75 pag. 4 en 5 : "Zekerheid van vervalsing bestaat ten aanzien van de "oud"- en "middenpaleolithische" voorwerpen van Hoogersmilde, Hijken, Leemdijk, Blauwmeer, Eemster en Ravenswoud op grond van :

- 7) De ongewone variatie in de typen-samenstelling van de kollektie met name de ongeloofwaardige verscheidenheid aan vuistbijlformen in de groepen 1 (Hoogersmilde) en 3 (Hijken). Ook zijn uit de literatuur geen andere voorbeelden bekend van vindplaatsen waar zoveel aanelkaar passende stukken samen met vuistbijlen achter zijn gebleven.

In het B.A.I.-Rapport van 10.3.75 pag. 4 en 5 staat praktisch het zelfde, met uitzondering van de laatste zin over vindplaatsen waar zoveel aan elkaar passende stukken samen met vuistbijlen zijn achter gebleven. Die zin staat alleen in het Rapport van 18.3.75. Onder punt 19 vermeldden wij, dat het Gerechtelijk Laboratorium

Feiten

zijn onderzoek liet sturen door het B.A.I.-Rapport van 18.3.75. Als de ondeskundigen van het Gerechtelijk Laboratorium hun deskundigenonderzoek hadden gebaseerd op het B.A.I.-rapport van 10.3.75 zouden ze waarschijnlijk niet op het idee zijn gekomen om steenkomposities te zien als bewijs van recente vervaardiging en onechtheid van de stenen van Vermaning. Dan zou hun rapport er anders hebben uitgezien en, heel misschien, dat van Bosinski ook.

Gerechtelijk Laboratorium Rapport 18.3.76 pag. 8 : n,

"Wat in vergelijking met de vondst Hoogersmilde bij de vondst Hijker speciaal opviel was de grote hoeveelheid steenkomposities. In één geval werden 28 artefakten geteld, die weer aaneengeplakt bleken te zijn tot één stuk vuursteenknol. Voorts viel, zoals gemeld, op, dat vele artefakten slechts een gering stukje "oud" oppervlak bezaten en verder geheel "vers" eruit zagen. De wonderbaarlijkheid van het aantreffen van dergelijke steenaantallen en steenkomposities, alle bewerkt door slijpen, begonnen bij de vondst Hoogersmilde en hier voortgezet en als het ware overdreven bij Hijken, verbijstert de buitenstaander."

Maar nergens schrijft Groeneveld, dat die wonderbaarlijke steenkomposities recente vervaardiging van de artefakten bewijzen. Dat staat niet in zijn rapport, alleen in de konklusie van dat rapport.

Gerechtelijk Laboratorium Rapport 18.3.76 pag. 10 :

"KONKLUSIE

Gezien de opgesomde en getoonde oppervlaktebeelden van de stenen, de krassporen/slijpsporen en de statistische onwaarschijnlijkheden (steenkomposities) moeten het overgrote deel van de gesteld midden-paleolithische artefacten van de vondsten Hoogersmilde (1965), Hijken (1967) en een aantal niet verjaarde stenen, waaronder de Leemdijkbijl en de Blauwmeerbijl als kunstmatig en recent bewerkt en derhalve als onecht worden beschouwd. Op wetenschappelijke gronden kan logischerwijze geen andere konklusie worden getrokken.'

Wetenschappelijk en logisch denken de mensen van het Gerechtelijk Laboratorium te denken. Maar waarom zouden Van der Waals en Waterbolk, die zelf steenkomposities hebben gezocht en gevonden in de kollekties Hoogersmilde en Hijken, daarin niet het bewijs van recente bewerking gezien hebben ? Of konden die niet logisch en wetenschappelijk denken ?

Feiten

Proces-Verbaal Assen Febr. 1977 pag. 35 : Waterbolk verklaart :
"Het komt vrij regelmatig voor dat men op vindplaatsen van vuurstenen
werktuigen stukken vindt die aan elkaar passen."

Proces-Verbaal Assen Febr. 1977 pag. 37 : Waterbolk verklaart over
de vondstgroep Hijken : "Het is echter wel merkwaardig dat een groot
aantal van de door de Heer Vermaning verzamelde afslagen tot kompo-
sities teruggebracht konden worden en er toch nog een paar ontbre-
ken."

Op pag. 43 van datzelfde Proces-Verbaal staat de verklaring van Ver-
maning voor het ontbreken van wat stukjes van de legpuzzle. Aardap-
pelrooimachines halen elk jaar duizenden tonnen steen uit de grond,
en ook kluiten leem, waarin kleine steentjes zitten. Die stenen komen
allemaal bij de aardappelmeelfabrieken terecht, en daar zoekt Verma-
ning dan ook vaak.

Waterbolk-Rapport Febr. 1980 pag. 30 : Waterbolk schrijft over de
eerste rechtszitting in Assen van 2 tot 7 Febr. 1977 :

"Het door Groeneveld aangevoerde argument van de steenkomposities
(het voorkomen van aan elkaar passende stukken) konden wij niet
delen; daarover ontstond tijdens de behandeling een discussie."

Proces-Verbaal Assen Febr. 1977 pag. 82 : Getuige Franssen legt uit,
dat na het doden van een mammoet de voor het slachten benodigde
werktuigen ter plaatse geslagen werden door de Neanderthalers, en
dat men werktuigen en afslagen dan liet liggen. Dan krijg je hele
kleine concentraties. Dergelijke vondsten zijn ook uit de litera-
tuur bekend. Franssen noemt het voorkomen van steenkomposities
logisch.

Het argument van Groeneveld werd dus zowel door vóór- als tegenstan-
ders van Vermaning weerlegd.

En toen kwam Bosinski.

Bosinski-Rapport 9.5.77 pag. 26 : "De verse staat, waarin het be-
werkte oppervlak verkeert, de talrijke stukken die inelkaar passen,
de geslepen ribben en de afwasbare oppervlakteglans bewijzen de
moderne vervaardiging van de artefacten."

Bosinski-Rapport 9.5.77 pag. 22 : Over Hijken schrijft Bosinski :
"Het grote aantal in elkaar passende artefakten in dit materiaal
maakt reeds op zichzelf beschouwd een paleolithische of zelfs
prehistorische ouderdom volslagen onwaarschijnlijk."

Dit argument van Bosinski werd voor de rechtbank in Assen op 6 Juni
1977 bestreden door de praehistoricus Wouters, en wel aan de hand

Feiten

van publikaties van Bosinski zelf. Stapert en Waterbolk lachten Wouters uit, en leverden geen kritiek op de bewering van Bosinski, dat steenkomposities moderne vervaardiging bewijzen.
(vragen 70, 71 en 72)

24. Het ontbreken van patina als bewijs van valsheid

Stapert-Rapport 26.3.76 pag. 51 :

"Voor de "Oud- en Middenpaleolithische" vondsten, verkocht door Vermaning, zijn de doorslaggevende argumenten voor valsheid die, welke handelen over het niet aanwezig zijn op deze stukken van allerlei oppervlakteveranderingen, die onmogelijk allemaal kunnen ontbreken (patina's, windlak, etc.)"

Proces-Verbaal Assen Febr. 1977 pag. 56 : Stapert verklaart :

"Ik heb ook middenpaleolithisch materiaal bestudeerd in Engeland, Frankrijk en Duitsland. Al die stukken hebben zonder enige uitzondering die natuurlijke oppervlakteveranderingen, zoals patina's, windlak, enz."

Proces-Verbaal Assen Febr. 1977 pag. 56 : Stapert verklaart :

"Voor mijn werk heb ik vele musea in Duitsland bezocht. Ik heb een tijdlang bij Prof. Bosinski uit Keulen gewerkt en heb van hem een deel van mijn opleiding gekregen. Alles wat ik ooit uit het paleolithicum gezien heb heeft patina. Ik heb een paar maanden bij Prof. Bosinski gewerkt. Ik heb hem in 1970 geassisteerd bij een opgraving uit het jong-paleolithicum. In die tijd heb ik allerlei collecties uit musea in de buurt bekeken."

Bonner Jahrbücher 1966, Band 166, pag. 318 - 343 :

GERHARD BOSINSKI

Der paläolithische Fundplatz Rheindahlen, Ziegelei Dreesen-Westwand pag. 320 : "Die Artefakte sind in keinem Fall windgeschliffen oder patiniert, sondern machen einen völlig frischen Eindruck. Ob daraus geschlossen werden darf, dass sie bald mit Sediment überdeckt wurden, ist bis zur Klärung der mit der Patinaentstehung zusammenhängenden Fragen nicht völlig sicher."

Palaeohistoria XV, 1973, pag. 67

Van der Waals en Waterbolk schrijven over de door Vermaning en door de B.A.I.-medewerkers gevonden artefakten van Hoogersmilde :

"None of the tools are more than slightly patinated. Heavy patina only occurs on older natural fractures."

Feiten

American Anthropologist 1966, pag. 166

CLARK HOWELL

Over het bekende Atelier Comment, Rue de Cagny, St.Acheul, Noord-Frankrijk, waar meer dan 200 vuistbijlen zijn gevonden samen met afslagen, met een ouderdom van ca. 200.000 jaar, schrijft Howell :
"The artifacts are fresh and sharp, and unpatinated."

Proceedings of the Royal Anthropological Institute 1970, pag.51 - 59

M. NEWCOMER

"Conjoined flakes from the Lower Loam, Barnfield-Pit, Swanscombe."

"All flakes are very sharp, unrolled and unpatinated."

Het betreft hier 250.000 jaar oude artefakten. (vragen 73 t/m 82)

25. Nadere rapporten, expertises, illustraties, etc. van het B.A.I.

B.A.I.-Rapport 10.3.75 pag. 1 : "Het onderzoek werd uitgevoerd door Drs. D. Stapert. Medewerking verleenden o.a. Dr. G.J. Boekschoten (Geologisch Instituut) en Dr. G. Boom (Laboratorium voor Fysische Metaalkunde)."

B.A.I.-Rapport 10.3.75 pag. 7 : Op de laatste alinea van dit rapport schrijven Stapert en Waterbolk :

"Tot slot zij opgemerkt, dat de in dit voorlopige rapport genoemde opvattingen alle door nadere rapporten, expertises, illustraties, etc. kunnen worden geadstrueerd. In enkele gevallen dienen daarvoor nog enige aanvullende waarnemingen te worden verricht."

Die aanvullende waarnemingen waren een week later al gedaan, zoals blijkt uit het volgende B.A.I.-Rapport :

B.A.I.-Rapport 18.3.75 pag. 8 : Op de laatste alinea van dit rapport staat :

"Tot slot zij opgemerkt, dat de in dit voorlopige rapport genoemde opvattingen alle door nadere rapporten, expertises, illustraties, etc. kunnen worden geadstrueerd."

Uit het Proces-Verbaal van de terechtzitting te Assen van 2 Febr. 77 tot 7 Febr. 77 blijkt, dat aan de rechtbank geen rapport Boekschoten is overhandigd, en evenmin een rapport Boom. Zelfs het uitgebreide artikel in PALAEOHISTORIA XV, 1973 van J.D. van der Waals en H.T. Waterbolk : "The middle palaeolithic finds from Hogersmilde", behoorde niet tot de stukken, die aan de rechtbank overhandigd waren. Het rapport van Dr. G. Boom is gedateerd 10 April 1975.
(vragen 83 t/m 90)

Feiten

26. Bewoning van Nederland in het Acheuléen en het Mousterien

Proces-Verbaal Assen Febr. 1977 pag. 75 : Stapert verklaart :
"Ik heb er geen enkele aanwijzing voor dat mensen uit het Acheuléen en Mousterien hier zijn geweest."

Museumbulletin 1966 : MAMMOETJAGERS BIJ HOOGERSMILDE, door
J.D. van der Waals en H.T. Waterbolk

Op pag. 5 (177) staat over de in 1939 gevonden vuistbijl van Wijnjeterp : "Dr. Bohmers herkende daarin een werktuig van het Acheuléen of van het daaropvolgende Mousterien, d.w.z. een werktuig dat aanzienlijk ouder moest zijn dan de tot op dat moment als de oudste werktuigen uit het Noorden van ons land bekende artefacten van de jongpaleolithische rendierjagers (Hamburg-cultuur, ca. 13.000 v. Chr.)"

Stapert-Rapport 26.3.76 pag. 1 en 2 : Onder hoofdstuk 1 : "Enkele archeologische begrippen" legt Stapert uit, dat het Midden-Paleolithicum wordt onderscheiden in het Jong-Acheuléen (ongeveer 100.000 tot 70.000 jaar geleden, en het Mousterien (ongeveer 70.000 tot 35.000 jaar geleden)

Stapert-Rapport 26.3.76 pag. 6 en 7 : "Ondertussen ben ik het probleem via een omweg gaan benaderen, n.l. door alle andere middenpaleolithische vondsten uit vooral Noord-Nederland die niet afkomstig waren van Vermaning, bijeen te brengen uit musea en particuliere verzamelingen en te bestuderen. In het najaar van 1974 was ik zover, dat ik ze ongeveer allemaal had gezien."

Stapert-Rapport 26.3.76 pag. 15 : De zes door Stapert als echt beschouwde middenpaleolithische artefacten uit Noord-Nederland zijn

De vuistbijl van Wijnjeterp

De vuistbijl van Anderen

De vuistbijl van Exloo

De schaaf van Emmen

De spits van de Havelterberg

De spits van Ambt-Delden

PALAEOHISTORIA XVIII, 1976 pag. 61 : Stapert verklaart dat de vuistbijl van Anderen en de spits van de Havelterberg werktuigen zijn uit het Mousterien.

Bosinski : "Die mittelpaläolithischen Funde im westlichen Mitteleuropa" (1967 Böhlau Verlag, Köln Graz) pag. 35 : De vuistbijl van Wijnjeterp wordt door Bosinski gerekend tot het Jong-Acheuléen. (vragen 91 en 92)

Feiten

27. Onderzoek van middenpaleolithisch vergelijkingsmateriaal door het Gerechtelijk Laboratorium

Proces-Verbaal Assen Febr. 1977 pag. 26 : Dr. E.R.Groeneveld van het Gerechtelijk Laboratorium van het Ministerie van Justitie verklaart "Drs. Stapert is één keer bij ons op het Laboratorium geweest. Ik be ook nog één keer bij Drs. Stapert geweest omdat de door hem gebruik te vergelijkingsstukken, welke hier ook ter terechtzitting aanwezig zijn, het B.A.I. niet mochten verlaten en ik ze toch een keer wilde bekijken. De natuurstenen die wij gebruikt hebben voor het onderzoek hebben wij zelf op de plaatsen gevonden en meegenomen.

Prof. Waterbolk en Drs. Stapert hebben ons naar de vindplaatsen begeleid." (vragen 93 en 94)

28. Onderzoek door het Gerechtelijk Laboratorium van een groot deel van de vondstgroepen Hoogersmilde en Hijken

Gerechtelijk Laboratorium Rapport 18 Maart 1976 pag. 1 :

"Op 17 Maart 1975 werden ontvangen van de adjudant J. Westra van de technische recherche der rijkspolitie te Groningen :

II. een groot aantal "verjaarde" stenen

- A. een groot deel van de middenpaleolithische vondst Hoogersmilde (1965), afkomstig van musea te Assen en Leiden,
- B. een groot deel van de middenpaleolithische vondst Hijken, gevonden door Vermaning in 1967 en in 1968, in bruikleen gegeven aan het Prov. Museum van Drenthe te Assen."

B.A.I.-Rapport 10.3.75 pag. 1 : Waterbolk en Stapert schrijven :

"Het onderzoek heeft voornamelijk betrekking op :

- 1) Twee middenpaleolithische collecties van Hogersmilde (totaal 127 stuks), aangekocht door het Provinciaal Museum van Drenthe (1965)
- 3) De middenpaleolithische collectie van Hijken (ruim 400 stuks), aangekocht door de Stichting Nederlands Bureau voor Anthropologie (Amsterdam), en in bruikleen gegeven aan het Prov. Museum van Drenthe (1968)"

B.A.I.-Rapport 10.3.75 pag. 4 : Zekerheid van vervalsing bestaat ten aanzien van o.a. de kollekties Hoogersmilde en Hijken op grond van :

- 3) de statistisch hoge onwaarschijnlijkheid van het bij alle voorwerpen ontbreken van secundaire vorstinwerking op het oppervlak der artefakten
- 4) het bij alle voorwerpen volledig ontbreken van dehydratatie, kleurpatina en windlak op de door menselijke bewerking ontstane vlakken

Feiten

Uit deze gegevens valt af te leiden :

1. Dat Stapert alle stenen van de kollekties Hoogersmilde en Hijken op het B.A.I. onderzocht heeft.
  2. Dat Waterbolk en Stapert rapporteren dat niet één van de stenen van Hijken en Hoogersmilde secundaire vorstinwerking, dehydratatie, kleurpatina of windlak heeft op de door menselijke bewerking ontstane vlakken.
  3. Dat het Gerechtelijk Laboratorium niet alle stenen van de kollekties Hoogersmilde en Hijken ontving, maar dat een deel werd achtergehouden.
  4. Dat het Gerechtelijk Laboratorium de bewering van Waterbolk en Stapert betreffende secundaire vorstinwerking, dehydratatie, kleurpatina en windlak niet kon controleren.
- (vragen 95, 96, 97 en 98)

VRAGEN

1. (aan Waterbolk) : Waarom verklaart U betreffende Ravenswoud neolithisch eerst, dan na-onderzoek ter plaatse negatief was, terwijl U later verklaart, dat er geen na-onderzoek is gedaan ? (feiten 1)
2. (aan Waterbolk) : U schrijft, dat het effect van zo'n na-onderzoek zich niet laat bevroeden. Bedoelt U daarmee, dat zo'n na-onderzoek eventueel de juistheid van de vindplaatsopgave had kunnen aantonen ? (feiten 2)
3. (aan Waterbolk en Stapert) : Waarom rapporteert U, zonder dat een na-onderzoek is gedaan, dat Vermaning met zekerheid een onjuiste vindplaats opgaf ? (feiten 1)
4. (aan Waterbolk en Stapert) : Wist U, ondanks de door U vermelde medewerking van Dr. G. Boom, op 10.3.'75 niet dat geen andere glansgeverende stof dan huidvet was aangetoond, en dat huidvet geen bewijs van vervalsing is ? (feiten 2)
5. (aan Stapert) : Wist U op 10.3.'75 nog niet, dat neolithische vondsten in het algemeen geen duidelijke natuurlijke oppervlakteveranderingen vertonen ? (feiten 2)
6. (aan Waterbolk) : Welke nieuwe feiten zijn U tussen 10.3.'75 en 19.3.'76 bekend geworden waardoor U uw schriftelijke verklaring dat de speerpunten zeker vals zijn, een jaar later herriep ? (feiten 3)
7. (aan Stapert) : Waarom bleef U, tegen de mening van Waterbolk in, in 1976 volhouden dat de speerpunten vals waren omdat zulke speerpunten niet eerder in Nederland waren gevonden ? (feiten 3)
8. (aan Waterbolk en Stapert) : Is de kollektie Ravenswoud paleolithisch wel of niet onderzocht op het B.A.I. ? (feiten 4)
9. (aan Stapert) : Op welke wijze is U gebleken, dat de glans van alle stenen van Ravenswoud paleolithisch gemakkelijk verwijderbaar is ? Hebt U hiertoe de stenen gereinigd met water en zeep, of met organisch oplosmiddel ? (feiten 5)
10. (aan Waterbolk en Stapert) : Welke onjuiste vindplaats gaf Vermaning op voor de kollektie Eemster ? (feiten 6)
11. (aan Waterbolk en Stapert) : Zijn de stukken van Eemster wel of niet onderzocht op het B.A.I. ? (feiten 7)
12. (aan Waterbolk) : Waarom vond U in Maart 1976 dat nadere bestudering van de kollektie Eemster van groot belang zou kunnen zijn in verband met het onderzoek naar de vervalsingen ? Een jaar eerder stond de vervalsing volgens U toch al met zekerheid vast ? (feiten 7)

Vragen

13. (aan Stapert) : Hoe hebt U vastgesteld, dat de glans van alle stukken van Eemster gemakkelijk verwijderbaar is ? (Feiten 8)
14. (aan Waterbolk en Stapert) : Waarom noemt U de vindplaatsopgave van de Leemdijkbijl vaag en onduidelijk, en die van de Vuistbijl van Exloo, de Schaaf van Emmen en de Spits van Ambt-Delden niet ? (Feiten 9)
15. (aan Waterbolk en Stapert) : Bent U van mening, dat de vindplaatsopgaven van de Vuistbijl van Exloo, de Schaaf van Emmen en de Spits van Ambt-Delden wel controleerbaar zijn ? (Feiten 9)
16. (aan Stapert) : Hebt U de vindplaatsopgaven van de Vuistbijl van Exloo, de Schaaf van Emmen en de Spits van Ambt-Delden gecontroleerd en zo ja, hoe ? (Feiten 9)
17. (aan Waterbolk en Stapert) : Hoe moet Vermaning in het vervolg van een losse vondst een vindplaatsopgave maken, die wel controleerbaar is ? (Feiten 9)
18. (aan Waterbolk en Stapert) : Wanneer een vindplaatsopgave niet controleerbaar is, bewijst dat dan volgens U met zekerheid, dat de vindplaatsopgave onjuist is ? (Feiten 9)
19. (aan Waterbolk en Stapert) : Op grond van welke feiten komt U tot de conclusie dat de krassen op de Blauwmeerbijl zijn aangebracht met de hand, door middel van een hard schuurmiddel ? (feiten 10)
20. (aan Waterbolk en Stapert) : Zijn er bij uw onderzoek ook sporen van zo'n schuurmiddel aangetoond ? Zo ja, welk schuurmiddel was dan gebruikt ? (feiten 10)
21. (aan Waterbolk en Stapert) : Op grond van welke feiten komt U tot de conclusie dat krassen zoals aanwezig op de Blauwmeerbijl niet in de natuur kunnen ontstaan ? (feiten 10)
22. (aan Waterbolk en Stapert) : Wat is het duidelijke en kenmerkende verschil tussen de krassen op de Blauwmeerbijl en de krassen op de stuwwalvondsten ? (feiten 10)
23. (aan Waterbolk en Stapert) : Waarom vormen de krassen op de vondsten uit de stuwwallen geen bewijs van valsheid ? (feiten 10)
24. (aan Stapert) : Gaan de krassen op de stuwwalvondsten gepaard met drukverschijnselen ? (feiten 10)
25. (aan Waterbolk) : Waarom bent U, toen Wouters in Juni '77 de krassen op de stuwwalvondsten vermeldde, niet onmiddellijk die vondsten gaan bekijken ? Het risico was toch aanwezig, dat U Vermaning ten onrechte beschuldigde van het vervalsen van de Blauwmeerbijl ? (feiten 10)

- 2 -

Vragen

26. (aan Waterbolk en Stapert) : Uw mededeling, dat de glans na wassen volledig verdwijnt, wordt tegengesproken door het Gerechdelijk Lab. en ook door Bosinski. Hebt U, na kennisneming van de rapporten van Gerechdelijk Lab. en Bosinski, nog gecontroleerd of U zich wat betreft de volledige afwasbaarheid van de glans misschien vergist hebt ? (feiten 11)
27. (aan Waterbolk en Stapert) : Zowel Bosinski als het Gerechdelijk Lab. melden een kleine beschadiging op de Blauwmeerbijl. Op die plaats ziet het oppervlak er vers uit en is het doffer dan het bewerkte oppervlak van de gereinigde bijl. Waarom hebt U uit die mededeling van twee onafhankelijke onderzoekers niet geconcludeerd, dat de Blauwmeerbijl gepatineerd is en dus niet recent kan zijn vervaardigd ? (feiten 11)
28. (aan Waterbolk en Stapert) : Hoe kunt U rapporteren, dat de aanwezigheid van een verwijderbare vettige glanzende stof met zekerheid de valsheid van de artefakten bewijst, terwijl U wist dat bij het door U aangevraagde analytische onderzoek geen ander glansmiddel dan huidvet was aangetoond ? (feiten 12)
29. (aan Stapert) : Bent U van mening dat elk echt artefakt naderhand vervalst kan worden doordat iemand het met vette handen vasthoudt ? (feiten 12)
30. (aan Waterbolk en Stapert) : Hoe kan de opgraving in Hoogersmilde, waaraan zoveel mensen zo lang hebben gewerkt en waarbij zoveel is gevonden, U de zekerheid geven dat Vermaning een onjuiste vindplaats opgaf ? (feiten 13)
31. (aan Waterbolk) : Hoe valt uw konklusie, dat de artefakten van Hoogersmilde met zekerheid zijn achtergelaten vóór het einde van de laatste ijstijd, te rijmen met uw konklusie, dat deze artefakten recent vervaardigd zijn ? (feiten 13)
32. (aan Waterbolk) : Waarom beweert U, dat alle stukken blijkens de diepteopgaven meteen onder de bodem van de kuil van Vermaning lagen, wanneer uit de diepteopgaven in door U zelf geschreven artikelen blijkt, dat dit helemaal niet waar is ? (feiten 13)
33. (aan Waterbolk en Stapert) : Waarom is de oorspronkelijke redenering "De stenen komen uit ongestoorde grond en zijn dus echt", plotseling vervangen door de redenering : "De stenen zijn vals en kunnen dus niet in ongestoorde grond zijn gevonden" ? (feiten 13)

Vragen

34. (aan Waterbolk) : Waarom zou men geen geloof meer moeten hechten aan uw artikelen in Museumbulletin 1966 en in Palaeohistoria XV, die op feiten gebaseerd waren, en wel moeten geloven aan uw latere beweringen ? (feiten 13)
35. (aan Waterbolk) : Hebt U maatregelen genomen om er voor te zorgen, dat bij toekomstige B.A.I.-opgravingen wel betrouwbare resultaten worden verkregen ? Zo ja, welke ? (feiten 13)
36. (aan Waterbolk) : In uw artikel in Palaeohistoria XV schrijft U over krasjes op de stenen van Hoogersmilde. In uw rapport van 10.3.75 gebruikt U het woord slijpsporen. Doet U dit laatste om vervalsing te suggereren ? (feiten 14)
37. (aan Waterbolk) : Waarom kon U in 1973 de krasjes wel op natuurlijke wijze verklaren, en in 1975 ineens niet meer ? (feiten 14)
38. (aan Waterbolk en Stapert) : Waarom heeft het bij de opgraving vastgestelde feit, dat de krasjes ook voorkwamen op artefakten, die opgegraven waren uit grond, die met zekerheid ongestoord was, op 10.3.75 ineens geen enkele betekenis meer voor U ? (feiten 14)
39. (aan Waterbolk en Stapert) : Waarom verklaart U op 10.3.75 dat op door U als echt erkende artefakten geen krasjes voorkomen, terwijl U een jaar later toegeeft dat op de meeste van die artefakten wel krasjes voorkomen ? (feiten 14)
40. (aan Waterbolk) : Op grond van welke feiten kunt U verklaren dat de Hoogersmilde-bijl door "de vervalser" behandeld is met poetsdoek en slijpparaatuur ? (feiten 15)
41. (aan Waterbolk) : Bent U het met ons eens, dat wanneer de vuistbijl van Hoogersmilde behandeld is met poetsdoek en slijpparaatuur, dit gebeurd moet zijn vóór de B.A.I.-opgraving van 1965 ? (feiten 15)
42. (aan Waterbolk) : Kunt U verklaren hoe een glans, die in of vóór 1965 is aangebracht en in 1975 door Stapert geheel is verwijderd, in 1978 door Wouters niet verwijderd kon worden ? (feiten 15)
43. (aan Waterbolk en Stapert) : Mogen wij uit het feit, dat U niet verbaasd was dat Wouters de glans niet met water en zeep kon verwijderen, afleiden dat U dat in 1975 of daarvóór ook niet is gelukt ? (feiten 15)
44. (aan Waterbolk en Stapert) : Mogen wij uit het feit, dat U niet verbaasd was over het verschil in uiterlijk tussen het oppervlak van de bijl en het bij de afsplinteringstest verkregen verse breukvlak, konkluderen dat U al lang wist dat deze bijl patina had en niet recent was vervaardigd ? (feiten 15)

Vragen

45. (aan Stapert) : Welke van uw twee beweringen "typologie bewijst valsheid met zekerheid" of "typologie bewijst valsheid niet" is waar ? (feiten 16)
46. (aan Stapert) : Wist U, dat U op figuur 37 één van de dikste vuistbijlen van Hoogersmilde afbeeldde, en op figuur 38 één van de dunste uit Noord-Duitsland ? (feiten 16)
47. (aan Stapert) : Hebt U zich gerealiseerd, dat U met evenveel recht zou kunnen beweren, dat de "vuistbijlen" van Vermaning op doorsnede te dun zijn ? (feiten 16)
48. (aan Waterbolk en Stapert) : Waarom bericht U enerzijds, dat geen stukken in situ zijn gevonden, en anderzijds dat er wel stukken in situ zijn gevonden ? (feiten 17)
49. (aan Waterbolk en Stapert) : Hoe kunt U een onderzoek, waarbij artefakten in ongestoorde grond werden aangetroffen, een onderzoek noemen met een negatief resultaat ? (feiten 17)
50. (aan Waterbolk) : Hoe kunt U uit het feit, dat er wel artefakten in situ werden gevonden, maar minder dan U verwachtte, konkluderen dan met zekerheid een onjuiste vindplaats werd opgegeven ? (feiten 17)
51. (aan Waterbolk) : Waarom hebben de B.A.I.-medewerkers bij de opgraving in 1968, en bij het schrijven van de publikaties in 1970 en 1974, niet ingezien dat het vinden van artefakten in ongestoorde grond met zekerheid bewees, dat Vermaning een onjuiste vindplaats had opgegeven ? (feiten 17)
52. (aan Waterbolk en Stapert) : Aangezien U vindplaatsopgaven van Vermaning onjuist noemt wanneer bij na-onderzoek niets wordt gevonden, wanneer bij na-onderzoek veel wordt gevonden, wanneer geen na-onderzoek wordt gedaan en ook wanneer geen vindplaats wordt opgegeven, vragen wij U of het voor Vermaning wel mogelijk is om een juiste vindplaatsopgave te doen. (feiten 1, 4, 6, 7, 13, 17)
53. (aan Waterbolk en Stapert) : Was het U, ondanks uw kennis op archeologisch en geologisch gebied, vóór 10.3.75 niet bekend dat patina kan worden aangetoond door middel van een afsplinteringstest ? (feiten 18)
54. (aan Waterbolk en Stapert) : Waarom hebt U, tijdens de terechtzitting van 6 Juni 1977 te Assen, niet willen kijken naar de door Wouters genomen afslagproeven op stenen van Hijken en Eemster ? (feiten 18)

Vragen

55. (aan Waterbolk en Stapert) : Ook wanneer U pas op 6 Juni 1977 voor het eerst hoorde van de "analyse d'écaillement", waarom hebt U dan niet geprobeerd om alsnog op deze wijze te onderzoeken of uw bewering dat de door U vals verklaarde stenen van Vermaning geen patina hadden, wel juist was ? (feiten 18)
56. (aan Waterbolk) : Hoe kunt U beweren, dat Groeneveld zijn onderzoek geheel onafhankelijk verrichtte, wanneer uit de stukken blijkt dat Groeneveld om hulp vroeg voor het trekken van konklusies, dat hij die hulp van U en Stapert kreeg, en dat hij geen contact opnam met Vermaning ? (feiten 19)
57. (aan Waterbolk) : Is het U niet bekend, dat de kollektie Hoogersmilde niet in het Asser Museum is tentoongesteld en dat midden 1980 de leiding van dat Museum weigerde om de kollektie te laten zien aan iemand, die daarvoor speciaal naar Assen was gekomen en daar naar vroeg ? (feiten 20)
58. (aan Waterbolk) : Als het publiek zonder moeite het grote verschil kan zien tussen echt en onecht, waarom heeft Prof. Schwabedissen dat dan niet gezien toen hij het materiaal moest taxeren, en zagen de Professoren Van der Waals en Waterbolk het ook niet in de acht jaar, dat zij het materiaal bestudeerden ? (feiten 20)
59. (aan Stapert) : Wanneer U van mening was geweest, dat kleurenfoto's van de stenen van Vermaning beter pasten bij uw "bewijsvoering betreffende valsheid", zou U dan deze stenen in kleur hebben afgebeeld ? (feiten 20)
60. (aan Waterbolk) : Hoe kunt U schrijven, dat Bosinski de voorwerpen vals verklaarde, terwijl U uit het rapport van Bosinski wist dat hij van tenminste twee artefakten van Hoogersmilde had geschreven dat ze niet recent waren vervaardigd ? (feiten 21)
61. (aan Waterbolk) : Kunt U zich voorstellen dat artefakten, ^{die} ~~dat~~ uit dezelfde vuursteenknol zijn geslagen als een authentiek artefakt, vals zijn ? (feiten 21)
62. (aan Waterbolk) : Kunt U zich voorstellen dat artefakten, die passen aan een authentiek artefakt, vals zijn ? (feiten 21)
63. (aan Waterbolk en Stapert) : Is het U niet opgevallen dat Bosinski in de konklusie van zijn rapport een aantal stenen vals noemt, die dat volgens de omschrijving in zijn rapport niet zijn ? (feiten 21)

Vragen

64. (aan Waterbolk) : Waarop berust uw bewering, dat Bosinski geen kennis had genomen van de rapporten van het Gerechdelijk Laboratorium ? (feiten 21)
65. (aan Waterbolk) : Waarop was uw mededeling gebaseerd dat Vermaning de vinder was van de schedel van Smilde ? (feiten 22)
66. (aan Waterbolk) : Waarop was uw mededeling gebaseerd dat de schedel van zeer recente ouderdom was ? (feiten 22)
67. (aan Waterbolk) : Hoe komt U er toe om, lang na het onderzoek in Utrecht, nog steeds te berichten dat de schedel tamelijk recent is ? (feiten 22)
68. (aan Waterbolk en Stapert) : Bent U, gezien de bewezen ouderdom van de schedel, nog steeds van mening dat Vermaning een geologisch gezien onmogelijke plaats van herkomst aanwees ? (feiten 22)
69. (aan Waterbolk) : Wat heeft de Utrechtse anthropoloog Huizinga Vermaning precies meegedeeld ? (feiten 22)
70. (aan Waterbolk en Stapert) : Hoe kunt U in 1975 beweren, dat vervalsing vaststaat omdat in de literatuur geen andere voorbeelden bekend zijn van vindplaatsen met zoveel aan elkaar passende stukken samen met vuistbijlen, wanneer U dat in 1977 zelf bestrijdt ? (feiten 23)
71. (aan Waterbolk en Stapert) : Waarom bestreed U wel de bewering van Groeneveld, dat steenkomposities valsheid bewijzen, en niet dezelfde bewering van Bosinski ? (feiten 23)
72. (aan Waterbolk en Stapert) : Mag uit het feit, dat U niet reageerde op de in uw ogen valse beschuldigingen van Bosinski, worden afgeleid dat U het best vond wanneer Vermaning op grond van valse beschuldigingen zou worden veroordeeld ? (feiten 23)
73. (aan Waterbolk en Stapert) : Kende U vóór Maart 1976 het artikel van Bosinski in Bonner Jahrbücher 1966 over de artefakten van Rheindahlen ? (feiten 24)
74. (aan Waterbolk en Stapert) : Hebt U vóór Maart 1976 de door Bosinski beschreven artefakten van Rheindahlen gezien ? (feiten 24)
75. (aan Waterbolk en Stapert) : Zijn die artefakten van Rheindahlen volgens U allemaal vals wegens het afwezig zijn van allerlei oppervlakteveranderingen, die onmogelijk allemaal kunnen ontbreken ? (feiten 24)

Vragen

76. (aan Waterbolk en Stapert) : Kende U vóór Maart 1976 het artikel van Howell in American Anthropologist 1966 over de artefakten van Rue de Cagny ? (feiten 24)
77. (aan Waterbolk en Stapert) : Hebt U vóór Maart 1976 de door Howell beschreven artefakten van Rue de Cagny gezien ? (feiten 24)
78. (aan Waterbolk en Stapert) : Zijn die artefakten van Rue de Cagny volgens U allemaal vals wegens het afwezig zijn van allerlei oppervlakteveranderingen, die onmogelijk allemaal kunnen ontbreken ? (feiten 24)
79. (aan Waterbolk en Stapert) : Kende U vóór Maart 1976 het artikel van Newcomer in Proceedings of the Royal Anthropological Institute 1970 over de artefakten van de Barnsfield-Pit bij Swanscombe ? (feiten 24)
80. (aan Waterbolk en Stapert) : Hebt U vóór Maart 1976 de door Newcomer beschreven artefakten van de Barnsfield-Pit gezien ? (feiten 24)
81. (aan Waterbolk en Stapert) : Zijn die artefakten van de Barnsfield-Pit bij Swanscombe volgens U allemaal vals wegens het afwezig zijn van allerlei oppervlakteveranderingen, die onmogelijk allemaal kunnen ontbreken ? (feiten 24)
82. (aan Waterbolk) : Hoe valt uw verklaring in Palaeohistoria XV, 1973, pag. 67, waaruit blijkt dat er in Hoogersmilde werktuigen gevonden zijn met lichte patina, te rijmen met de verklaring van Stapert, dat geen van de door Vermaning verkochte werktuigen patina heeft ? (feiten 24)
83. (aan Waterbolk en Stapert) : Waarom werd bij de rechtbank te Assen geen rapport overlegd betreffende het door Boekschoten verrichte onderzoek ? (feiten 25)
84. (aan Waterbolk en Stapert) : Waarom werd bij de rechtbank te Assen het rapport Boom met foto's niet overlegd ? (feiten 25)
85. (aan Waterbolk en Stapert) : Welke aanvullende waarnemingen zijn door U gedaan tussen 10.3.75 en 18.3.75 en waar zijn die gerapporteerd ? (feiten 25)
86. (aan Waterbolk en Stapert) : Welke nadere rapporten, expertises, illustraties, etc. waren op 18.3.75 op het B.A.I. aanwezig ? (feiten 25)
87. (aan Waterbolk en Stapert) : Waarom zijn die door U op 18.3.75 genoemde nadere rapporten, expertises, illustraties, etc. niet bij de rechtbank te Assen overlegd ? (feiten 25)

Vragen

88. (aan Waterbolk en Stapert) : Waarom werd het uitgebreide artikel in PALAEOHISTORIA XV, 1973, van van der Waals en Waterbolk over de vondsten van Hoogersmilde niet bij de rechtbank te Assen overlegd ? (feiten 25)
89. (aan Waterbolk en Stapert) : Waarom werden er geen tekeningen, foto's en beschrijvingen van de vondsten van Hijken aan de rechtbank te Assen overhandigd ? (feiten 25)
90. (aan Waterbolk en Stapert) : Waarom werd er geen opgravingsverslag met veldtekeningen van de B.A.I.-opgraving in 1968 te Hijken onder leiding van de Heer Harsema bij de rechtbank te Assen overlegd ? (feiten 25)
91. (aan Stapert) : Waarom zei U tegen de rechtbank dat U er geen enkele aanwijzing voor had dat mensen uit het Acheuléen of Mousterien hier zijn geweest, terwijl uit aan U bekende literatuur en uit uw eigen rapport blijkt, dat U van het tegendeel overtuigd was ? (feiten 26)
92. (aan Waterbolk) : Waarom hebt U de rechtbank er niet op gewezen dat de verklaring van Stapert : "Ik heb er geen enkele aanwijzing voor dat mensen uit het Acheuléen en Mousterien hier zijn geweest" onjuist was ? (feiten 26)
93. (aan Waterbolk en Stapert) : Waarom mocht het door U gebruikte middenpaleolithisch vergelijkingsmateriaal het B.A.I. niet verlaten (feiten 27)
94. (aan Waterbolk en Stapert) : Waarom liet U Groeneveld als vergelijkingsmateriaal natuurstenen meenemen, waarvan het oppervlak veel ouder is dan dat van in het Middenpaleolithicum geslagen artefakten (feiten 27)
95. (aan Waterbolk en Stapert) : Waarom gingen niet alle stenen van Hoogersmilde en Hijken naar het Gerechtelijk Laboratorium ? (feiten 28)
96. (aan Waterbolk en Stapert) : Welke stenen van Hoogersmilde en Hijken gingen niet naar het Gerechtelijk Laboratorium ? (feiten 28)
97. (aan Waterbolk en Stapert) : Hadden de stenen die achtergehouden werden duidelijker oudheidskenmerken dan de stenen, die wel naar het Gerechtelijk Laboratorium gingen ? (feiten 28)
98. (aan Waterbolk en Stapert) : Waar bleven die achtergehouden stenen van Hoogersmilde en Hijken ? (feiten 28)